

فصلنامه انسان و محیط زیست، شماره ۶۱، تابستان ۱۴۰۱ صص ۵۱-۶۹

تأثیر آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی بر رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان

وجیهه ظهورپرونده^{*۱}

vzohoorparvande@pnu.ac.ir

اعظم حاجی زاده^۲

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۴/۱۸

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۹/۰۵

چکیده

زمینه هدف: هدف این مطالعه بررسی اثربخشی آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی بر رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان شهر تهران بود.

روش بررسی: جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانش آموزان ابتدایی ناحیه ۴ منطقه ۵ شهر تهران بود که از این تعداد به روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای مدارس مورد نظر انتخاب و تعداد ۵۰ نفر که تمایل به همکاری داشتند به عنوان نمونه انتخاب شدند. این ۵۰ نفر به طور کاملاً همتا در ۲ گروه ۲۵ نفره الف و ب گزینش شدند که گروه الف، ۱۳ جلسه آموزش گروهی سرمایه های فرهنگی را دریافت کرد و گروه ب گروه کنترل بود. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده ها از تحلیل واریانس استفاده شد.

یافته ها: یافته های پژوهش نشان داد که آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی به طور معنی داری باعث افزایش رفتارهای مثبت زیست-محیطی می شود. دانش آموزانی که در گروه آزمایش بودند نسبت به دانش آموزانی که در گروه گواه بودند به طور معنی داری رفتارهای مناسب زیست محیطی (حفاظت از محیط زیست، آشنایی با نحوه بازیافت، صرفه جویی در مصرف، استفاده مناسب و مجدد از زباله های قابل بازگشت) را فراگرفتند و این تاثیر مثبت در طی زمان ثابت بود.

بحث و نتیجه گیری: امروزه بر توسعه سرمایه فرهنگی و ارتقای آن جهت کاهش و کنترل مسائل اجتماعی نظیر بحران های زیست-محیطی تأکید می شود و به نظر می رسد توسعه پایدار، به ویژه جنبه های زیست محیطی آن در گرو ارتقای سرمایه فرهنگی است. بر این اساس، به نظر می رسد با تحولات چند سال اخیر می توان از مفهوم سرمایه های فرهنگی به عنوان متغیر پیش بینی کننده در تحلیل مسائل اجتماعی- فرهنگی نظیر رفتارها و نگرش زیست محیطی سود جست.

کلیدواژه ها: آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی، رفتار زیست محیطی، دانش آموزان

۱- استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، ص.پ. ۴۶۹۷-۱۹۳۹۵، تهران، ایران (مسئول مکاتبات)

۲- کارشناس ارشد گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، ص.پ. ۴۶۹۷-۱۹۳۹۵، تهران، ایران

The Impact of Acquiring Cultural Capital Training on Environmental Behaviors Students

Vajiheh Zohoorparvande^{1*}

vzohoorparvande@pnu.ac.ir

Azam Hajizade²

Received: November 26, 2018

Accepted: July 9, 2019

Abstract

Background and Objective: The purpose of this study was to examine the effectiveness of the acquisition of acquired cultural capital on the environmental behaviors of students in Tehran.

Analysis methodology: The statistical population of this research includes all elementary students in district 4 of district 5 of Tehran city, which was selected by multistage cluster sampling method and 50 students who were willing to cooperate were selected as sample. These 50 fully peer groups were selected in two groups of 25 and A and A, group A received 13 sessions of cultural training group training, and group B was the control group. Analysis of variance was also used to analyze the data.

Findings: Findings showed that acquisition of acquired cultural capital significantly increased the positive environmental behaviors. The students who were in the experimental group had a significant environmental behaviors (environmental protection, familiarity with recycling, saving on consumption, proper use and reuse of waste from students who were in the control group) Recoverable) and this positive effect was constant over time.

Discussion and Conclusions: Today, the development of cultural capital and its promotion is emphasized in order to reduce and control social issues such as environmental crises, and it seems that sustainable development, especially its environmental aspect, depends on the promotion of cultural capital. . Based on this, it seems that with the developments of the last few years, we can benefit from the concept of cultural capital as a predictive variable in the analysis of socio-cultural issues such as behaviors and environmental attitudes.

Key words: Educational acquisition of acquired capital, environmental behavior, students

1- Assistant Professor, Department of educational sciences, Payamnoor, university(PNU), P.O.Box 19395-4697, Tehran, Iran (Corresponding author)

2 - MA., Department of educational sciences, Payamnoor university, (PNU), P.O.Box 19395-4697, Tehran, Iran

مقدمه

بوردیو، سرمایه فرهنگی درون یک فضای اجتماعی پخش شده است و سپس از طریق میراث انتقال می یابد و در نهایت به صورت فرهنگ سرمایه گذاری می شود. در کل، مفهوم رفتارهای زیست محیطی و مولفه های آن، هیچ گاه به گستردگی امروز مورد توجه جامعه شناسان زیست محیطی قرار نگرفته است (۴).

محققان جامعه شناسی زیست محیطی از جمله ذکاوت (۱۹۷۷)، دان لاپ^۱ و همکاران (۲۰۰۰)، گرافتون^۲ و همکاران (۲۰۰۳)، پری زنگنه و لاکان^۴ (۲۰۰۵) آبودجی^۵ (۲۰۱۱) به مطالعه عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای زیست محیطی نظیر متغیرهای جمعیت-شناختی (سن، جنس، طبقه اجتماعی، محل سکونت، وضعیت تاهل، تعداد فرزندان و سن فرزندان)، گرایش سیاسی، عملکرد زیست محیطی ملت ها، آگاهی زیست محیطی و عقیده دینی، پرداخته اند. در این میان سرمایه فرهنگی که احتمالاً می تواند بر رفتارهای زیست محیطی افراد تأثیرگذار باشد، کمتر مورد توجه قرار گرفته است (۵). به اعتقاد بنسون^۶ (۲۰۱۰) تفاهمی عمومی در حوزه محیط زیست به وجود آمده است. این تفاهم، حاکی از این است که راه حل واقعی کاستن از مشکلات و مسائل محیط زیست باید انسان و کنش های انسانی را شامل شده و متکی به آن باشد (۶). در این زمینه آماده سازی سیاست های زیست محیطی، مشارکت و آگاهی نسبت به مسایل زیست محیطی بسیار مهم می باشد (۷). معمولاً ایجاد و گسترش دانش و آگاهی زیست محیطی، یکی از راهکارهای مطلوب برای فائق آمدن بر چالش های زیست محیطی و دستیابی به توسعه پایدار زیست محیطی محسوب می شود. در واقع، در اینجا هدف این است که از طریق تربیت و آموزش نیروی انسانی و با ایجاد نگرش زیست محیطی مطلوب گام مناسب جهت تحقق اهداف پایدار برداشته شود (۸).

یکی از گروه های اجتماعی اثرگذار در حفظ محیط زیست، دانش آموزان می باشند. بسیاری از محققان بر این باورند که

محققان محیط زیست معتقدند که امروزه بحران های زیست-محیطی به طرز نگران کننده ای زندگی انسان را تهدید کرده، تا حدی که حیات انسان و سایر موجودات در کره خاکی را به مخاطره انداخته است. برخی از این تهدیدات و بحران های زیست محیطی نظیر تغییرات آب و هوا، نازک شدن لایه اوزن، جنگل زدایی، بحران غذا، ازدیاد جمعیت، بالا رفتن سطح زندگی و افزایش تقاضای مردم، پیشرفت تکنولوژی، استفاده بهره-جویانه و غیراصولی از محیط طبیعی توسط سرمایه داران، دفع مواد زاید به روش غیر بهداشتی و جمع آوری و تفکیک نکردن زباله به منظور بازیافت و غیره را می توان بیان نمود (۱).

هیچ کس نمی تواند ادعا کند که پیدایش مواد آلوده کننده بر روی کره خاکی ما نتیجه برخی از دگرگونی های طبیعی و مستقل از اراده انسان است. اشتباهاتی که در افکار، نگرش و رفتارهای انسان در نتیجه فعالیت هایش بر روی زمین به وجود آمده یکی از علت های اصلی خساراتی است که محیط زیست متحمل آن گردیده است. از این رو یکی از عواملی که بر حفظ محیط زیست و شکل گیری رفتارهای مناسب زیست محیطی تأثیرگذار است، ایجاد فرهنگ مناسب در برخورد با محیط زیست است. هرچه سرمایه فرهنگی افراد در این زمینه بیشتر تقویت گردد، رفتار مناسب زیست محیطی نیز بیشتر از مردم به چشم می خورد.

سرمایه فرهنگی اصطلاحی جامعه شناختی است که بوردیو^۱ آن را در سال ۱۹۷۳ مطرح کرد. بوردیو، سرمایه را کار انباشته تعریف می کند و معتقد است که سرمایه یک منبع عام است که می تواند به شکل پولی و غیرپولی و همچنین، ملموس و غیر ملموس به خود گیرد (۲). سرمایه فرهنگی به شیوه های فرهنگی خاصی که در روند آموزش های رسمی و خانوادگی در افراد تثبیت شده، اشاره دارد و نیز ظرفیت شناخت افراد را در کاربرد لوازم فرهنگی دربر می گیرد. سرمایه فرهنگی، معرفتی نسبت به فرهنگ جامعه که فرد آن را به طور انتسابی و اکتسابی در خانواده، جامعه، مدرسه کسب می کند (۳). به نظر

2- Dunlap
3-Grafton
4-Lakhan
5-Ayodeji
6-Benson

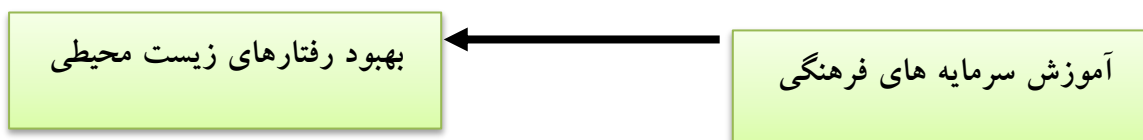
1- Bourdieu

فرهنگی در حفظ محیط زیست و نبود تحقیقی برای بررسی اثربخشی آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی بر رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان انجام تحقیقی در این زمینه ضروری به نظر می رسد. بنابراین در این راستا مدل و فرضیه های زیر از سوی محقق ارائه شده است که برآزش و تایید آن ها با نتایج داده های خروجی نرم افزار مورد آزمون قرار خواهد گرفت.

یکی از دوره های تحصیلی که ضرورت آموزش مهارت های زندگی- که بخشی از آن مهارت چگونگی رفتار نسبت به محیط زیست است- در آن به شدت احساس می گردد، دوره ابتدایی است. بدیهی است، زمانی دانش آموزان می توانند به بهبود شرایط زیست محیطی کمک کنند که دارای دانش و آگاهی زیست محیطی بوده باشند و این دانش نیز باید از سنین پایین صورت گیرد(۹). از این رو با توجه به اهمیت سرمایه های

شکل ۱- مدل پیشنهادی تحقیق

Figure 1- Proposed research model

بازتولید اجتماعی دارد و واجد سرمایه های مادی است. از جمله این سرمایه ها، سرمایه فرهنگی است(۱۱). مفهوم سرمایه- فرهنگی از بوردیو را تنها هنگامی می توان به خوبی درک کرد که آن را در قالب نظر وی در نظر بگیریم. محرک اصلی نظریه بوردیو، علاقه اش به از میان برداشتن آن چیزی است که خودش ضدیت بیپوده میان فرد و جامعه می انگارد. وی به جای مفاهیم سنتی جامعه شناسی مثل عاملیت و ساختار، مفاهیم میدان و عادت واره را به کار می برد. به اعتقاد وی میان میدان و عادت واره رابطه دیالکتیکی وجود دارد و درحالی که عادت واره در ذهن کنشگر وجود دارد، میدان در خارج از ذهن آنها جای دارد. بوردیو معتقد است که انسان ها در خلأ زندگی نمی کنند بلکه هر فردی در یک سری از «میدان ها» زندگی می کند. این میدان ها از یک سری عناصر تشکیل شده است که عبارت است از: سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و سرمایه نمادین، به عبارت دیگر «میدان مانند نوعی بازار رقابتی است که در آن، انواع سرمایه ها (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین) به کار می رود و مایه گذاشته می شود(۱۲).

از نظر بوردیو تمام افراد بشر کنشگر هستند، چه آنهایی که آگاهانه عملی انجام می دهند و چه آنهایی که ناخودآگاه پذیرای

اهداف: شناخت میزان تأثیر آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی بر تقویت رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان- شناخت پایداری این تأثیر در طول زمان.

فرضیه ها:

- ۱- آیا آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی بر رفتار زیست محیطی دانش آموزان تأثیرگذار است؟
- ۲- آیا این تأثیر در طول زمان پایدار است؟

چارچوب مفهومی پژوهش

سرمایه فرهنگی، مجموعه ای از ارزشها و خصایص فرهنگی و رفتارهای زمینه ساز مشارکت است که شاخص هایی چون تحصیلات و دانش، تعهد اجتماعی، حس همیاری و تعلق پذیری را شامل می شود(۱۰). اصطلاح سرمایه فرهنگی نخستین بار توسط پی بر بوردیو به ادبیات علوم اجتماعی و انسانی وارد شده است. از دید بوردیو سرمایه، هر منبعی را گویند که در عرصه خاصی اثر گذارد و به فرد امکان دهد که سودی ویژه از راه مشارکت در رقابت بر سر آن به دست آورد. بوردیو همراه با سرمایه اقتصادی انواع دیگری از سرمایه را مطرح می کند که نقش مهمی در شکل گیری طبقات، گروه های اجتماعی و

عینیت یافته: سرمایه فرهنگی در حالت عینیت یافتگی خود با همه نموده های جهان مستقل و منسجمی ظاهر می شود که محصول کنش تاریخی است اما قوانین خاص خود را دارد که از امیال و اراده های فردی به طور استعلایی فرا می گذرد (قبلی). این سرمایه شامل اموری مانند محصولات فرهنگی (مانند کتاب، اثرنقاشی و...) و فعالیت هایی نظیر حضور در کنسرت موسیقی، بازدید از موزه ها و جشنواره ها، تماشای مسابقات ورزشی، حضور در نهادهای آموزشی مناسب و کسب مدرک تحصیلی است (۱۶). ۳- سرمایه فرهنگی نهادینه شده: عینیت یابی چیزی است که موجب تفاوت میان سرمایه خودآموخته از یک سو و سرمایه فرهنگی مستتر به مدارج آموزشی و امتیازات ضمانت شده و از نظر رسمی مستقل از شخص حامل، از سوی دیگر است. این شکل از سرمایه به مدد ضوابط اجتماعی و فراهم آوردن عناوین معتبر، برای افراد کسب موقعیت می کنند؛ مانند مدرک تحصیلی و تصدیق حرفه ای کار. این سرمایه قابل واگذاری نیست و به دست آوردن آن به شرایط معینی بستگی دارد. از ویژگی های بارز سرمایه یادشده این است که مانند پلی میان اقتصاد و فرهنگ عمل می کند و می تواند سرمایه فرهنگی را از طریق کاربرد آن به روش های معقول و رسمی به نوعی سرمایه اقتصادی تبدیل کند. سرمایه فرهنگی نهادی با قوانین و مقررات نهادینه شده حاصل می شود و برای دارنده آن پایگاه اجتماعی ایجاد می کند. (۱۷).

در قرن حاضر، رفتارهای زیست محیطی انسان به عنوان یکی از مهمترین و تأثیرگذارترین عوامل بر محیط زیست مورد توجه بسیاری از جامعه شناسان محیط زیستی قرار گرفته است (۵). برای حفظ طبیعت رویکردهای آموزشی مناسبی نیاز است که در جهت رو به رشد دانش، رفتار و نگرش زیست محیطی حرکت نمایند. به طوری که به همراه توسعه دانش و مهارت های مورد نیاز، به آینده ای مطمئن سوق دهد. یکی از مهمترین ابزارها آموزش محیط زیست است که با تأثیرگذاری بر فرهنگ جوامع و در واقع با بسترسازی لازم، شرایط حصول نتیجه را فراهم می آورد. در واقع، آموزش زیست محیطی بنیادی ترین شیوه در حفاظت محیط زیست بوده و هدف آن یافتن مناسب ترین و

فرامین دیگران هستند. به عبارتی دیگر افراد فعال و منفعل یک کنشگرند. کنش-به طور مثال مشارکت- عملی است که در یک میدان رخ می دهد و هر میدان عرصه ای است که در آن نیروی بالقوه یا بالفعل با یکدیگر وارد تبادل می شوند. پس برای درک معنای عمل باید معنای میدان را درک کرد که خود حاصل تبادل میان نیروها است. میدان عرصه اجتماعی است که مبارزه ها یا تکاپوها بر منابع و منافع معین و دسترسی به آنها صورت می پذیرد. فرد به عنوان یک بازیگر استراتژیک، ضمن ایجاد سرمایه فرهنگی و انباشت آن می تواند بر اساس درک خود از ارزش، سوددهی و غیره ایفای نقش کند (۱۳). این ایفای نقش می تواند مشارکت یا عدم مشارکت در امور مختلف باشد. بوردیو منابع سرمایه فرهنگی را عبارت می داند از: پرورش خانوادگی، آموزش رسمی و فرهنگی شغلی. تفاوت میزان سرمایه فرهنگی در افراد نیز ناشی از انباشت این نوع سرمایه در دارندگان است. نکته حائز اهمیت در اندیشه بوردیو راجع به انواع سرمایه آن است که اشکال گوناگون سرمایه قابل تبدیل به هم هستند، لذا سرمایه فرهنگی نیز قابل انباشت و تبدیل به سایر انواع سرمایه اعم از سرمایه اجتماعی و اقتصادی است (۱۴). در نظریه بوردیو سرمایه فرهنگی بعدی از یک منش عاداتی گسترده تری است و از این رو، بازتابنده محل اجتماعی صاحب آن سرمایه است. همچنین بوردیو دسترسی به فرهنگ و داشته های ارزشمند فرهنگی را همچون یک سرمایه می داند که سود و منابع لازم از جمله برخورداری از تحصیلات بالا و نیز امکان باز تولید اجتماعی را فراهم می آورد. از نظر بوردیو، سرمایه فرهنگی درون یک فضای اجتماعی پخش شده است و سپس از طریق میراث انتقال می یابد و در نهایت به صورت فرهنگ سرمایه- گذاری می شود.

از نظر بوردیو سرمایه فرهنگی می تواند به سه شکل وجود داشته باشد: ۱- سرمایه فرهنگی تجسم یافته: این سرمایه در حالت بنیادین خود با کالبد مرتبط است و مستلزم تجسد است. انباشت سرمایه فرهنگی در حالت متجسد، پیشاپیش پیامد تجسد بخشیدن و به صورت جزئی از کالبد درآمدن، به کالبد پیوستن و جزئی از آن شدن است (۱۵). ۲- سرمایه فرهنگی

ارتباط با طبیعت یک شیخ نیز تأثیرگذار باشد. درحالیکه دانش محیطی می تواند هم در حالت یادگیری مدرسه ای و هم در حالت بیرون از مدرسه ای ارائه شود؛ ولی ارتباط با طبیعت می تواند در حالت تماس مستقیم (صحیح) بالا برده شود که به طور همزمان اشاره بر دامنه ی موثر دارد (۲۵) محققان چندین دسته بندی از مجموعه عوامل موثر بر رفتار زیست محیطی ارائه کرده اند. استرن (۲۰۰۰) چهار نوع متغیر علی موثر بر رفتار زیست محیطی را مطرح می کند:

-عوامل نگرشی، شامل هنجارها، باورها و ارزش ها: این عوامل زمینه عمومی را برای نیت زیست محیطی فراهم می کنند که آن هم به نوبه خود می تواند تمامی رفتارهای زیست محیطی فرد را تحت تأثیر قرار دهد (۲۳). عوامل زمینه ای: شامل تأثیرات بین فردی، انتظارات اجتماع، تبلیغات، قوانین حکومتی، سایر عوامل قانونی و نهادی، هزینه ها و انگیزه های گذرا، دشواری فیزیکی برخی از رفتارها، قابلیت ها و محدودیت های فراهم شده توسط تکنولوژی و محیط مصنوع، میزان دسترسی به امکانات مورد نیاز برای رفتار، و ویژگی های مختلف زمینه وسیع اجتماعی، اقتصادی و سیاسی. قابلیت های شخصی شامل دانش و مهارت ها: داشتن وقت کافی برای انجام رفتار، قابلیت های عمومی و منابعی نظیر سواد، پول و قدرت و موقعیت اجتماعی، متغیرهای جمعیت شناختی نظیر سن، تحصیلات، نژاد و درآمد می توانند معرف های خوبی برای این قابلیت های شخصی باشند. عادت و رفتار: عادت به روش عملکرد استاندارد، یک عامل کلیدی موثر بر رفتار معنادار و سازمان یافته زیست محیطی است (۲۴). تحقیقات زیادی در علوم یادگیری و آموزشی اثبات کرده است که دانش آموزان هنگامی که در برابر مجموعه ای از فعالیت های غیر کلاسی قرار می گیرند بهتر یاد می گیرند. این موضوع به خاطر برخی از تجربه های یادگیری دانش آموزان است که فقط برای آنها جنبه سرگرمی و تفریح ندارد، بلکه به تجربیات زندگی هر روزشان مرتبط است. علاوه بر این تجربیات کسب شده در هر محیط یادگیری به صورت مهارت های عمومی برای حل بحران ها و چالش ها به عنوان رفتارهای مثبت و دعاوی خاص رواج می یابد (۲۵).

بهترین شیوه ارایه مطالب و نحوه ی فعالیت ها و اجرای ساختاری است که زمینه ساز ارتقاء آگاهی های زیست محیطی در سطح جامعه است (۱۷). اهداف آموزش که نوعا عبارتند از (به طور بلند مدت و پایدار) بالا بردن دانش و نگرش های محیطی و در همان راستا، رشد رفتار محیط دوستانه است و به عنوان مبنای ضروری برای رفتار محیط دوستانه در نظر گرفته می شود (۱۸). واژه آموزش زیست محیطی از دو واژه آموزش و محیط زیست تشکیل شده است. محیط زیست چنین تعریف شده است «مجموع کل همه شرایط و تأثیرات موثر بر زندگی و رشد موجودات زنده» و آموزش شکل دهی مطلوب نگرش ها، معیارها، مهارت ها، درک و علائق نسبت به محیط زیست است، به شکلی که از آن حفاظت کند و آینده بهتری را برای موجودات زنده عصر کنونی فراهم کند (۱۹).

بر طبق تعریف یونسکو «آموزش زیست محیطی فرآیند شناسایی معیارها و مشخص کردن مفاهیم به منظور توسعه مهارت ها و روش های ضروری برای درک و پی بردن به ارتباط آن میان بشر است (۲۰). اس چی میدر در خصوص تعریف آموزش زیست محیطی چنین می گوید: «آموزش زیست محیطی کنش متقابل فعال بین انسان و طبیعت است که به سمت بهبود کیفیت و حیات برای همه موجودات زنده در حرکت است (۲۱). ویلیام استاپس نیز آموزش زیست محیطی را اینگونه تعریف می کند: «آموزش زیست محیطی فرآیندی است که هدف آن افزایش دانش و مهارتی که همه را چه به صورت فردی و چه به صورت گروهی در مورد محیط زیست و نحوه ی برخورد با آن حساس و نگران کند و آنان را برای حل درست مشکلات زیست محیطی و پرهیز از بروز مشکلات جدید راهنمایی کند (۲۲).

درک حسی، به عنوان یک روش یادگیری و شکل ابتدایی شناخت برای آموزش محیطی به ویژه در فضای آزاد، مناسب است و از طریق حواس درباره ی محیط اطرافشان، آموزش رخ می دهد (۲۳). پس جهت ایجاد یک رفتار مثبت زیست محیطی در بین دانش آموزان با استفاده از تجارب قابل استفاده از طبیعت، برنامه های آموزش محیط زیست می تواند در میزان

پیشینه تحقیق

درویش نوری و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «بررسی تاثیر نهادینه کردن رفتار زیست محیطی در شهروندان بر کارایی و اثربخشی سازمانها نشان دادند که نهادینه کردن رفتار زیست محیطی ۹۷ صدم از واریانس را در کارایی و اثربخشی سازمان توضیح می دهد. رفتار زیست محیطی شهروندان و کارکنان در کارایی و اثربخشی سازمانها از طریق تغییر در رفتار شهروندی، سکوت سازمانی و سازمان های غیر دولتی کمک می کند. همچنین رفتار های شهروندی باعث کاهش رفتار مخرب در سازمان کم میشود و باعث می شود کارکنان خلاقانه سخن بگویند و مسئولیت پذیر باشند (۲۶).

نتایج تحقیق مربی هروی و همکاران (۱۳۹۷) نشان می دهد که طبقه اجتماعی افراد و ویژگی های فردی افراد در ایجاد رفتارهای مسئولانه تاثیر گذارند. رفتار های زیست محیطی جزء رفتارهای مسئولانه است باعث کاهش مخاطرات زیست محیطی مانند کاهش زباله، کاهش مصرف انرژی، کاهش مصرف منابع معدنی، کاهش مصرف آب و غیره می شوند. از جمله عوامل بسیار مهم تاثیر گذار دیگر میزان درآمد افراد است. در جوامعی که فقر زیاد است مردم برای امرار معاش به طبیعت هجوم برده و از منابع رایگان آن استفاده می کنند که رفتاری غیر مسئولانه نسبت به محیط زیست می باشد (۲۷).

مربی هروی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی همبستگی رفتارهای زیست محیطی و عدالت اجتماعی با سبک زندگی زیست محیطی به این نتایج دست یافتند که بین عدالت اجتماعی و رفتارهای زیست محیطی رابطه معنی داری وجود دارد. در نتیجه برای فقرزدایی، رشد اقتصادی، عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت های برابر جهت استفاده از منابع نیاز به برنامه ریزی برای ایجاد رفتارهای مسئولانه در قبال محیط زیست و ایجاد کنش های فردی در جهت حفاظت از طبیعت برای سبک زندگی زیست محیطی است (۲۸).

نبوی و مختاری هشی (۱۳۹۷) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که بین سرمایه فرهنگی خانواده ها و رفتار زیست محیطی آنان رابطه مستقیمی وجود دارد، اما در رابطه با خرده

مقیاس های سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینیت یافته و تجسد یافته اثر مستقیمی روی رفتارهای زیست محیطی خانواده ها دارند و سرمایه فرهنگی نهادینه شده فاقد اثر مستقیم است. در مجموع، سرمایه فرهنگی عینیت یافته، سرمایه فرهنگی تجسم یافته، سرمایه فرهنگی نهادینه شده، سن و مدت اقامت در محله به ترتیب بیشترین تاثیر را روی رفتارهای زیست محیطی خانواده ها داشتند (۲۹).

یافته های تحقیق اسدی و محرابی (۱۳۹۷) نشان می دهد که نتایج پژوهش نشان می دهد که میان متغیرهای اجتماعی و زمینه ای با رفتارهای زیست محیطی رابطه ی معناداری وجود دارد. علاوه بر این مساله ی محیط زیست در بین بیشتر قشرهای جامعه ی بندرعباس، هنوز به عنوان دغدغه ی مهم اجتماعی وارد عرصه ی عمومی نشده و محدود به نخبگان جامعه است؛ بنابراین، رفتارهای زیست محیطی در این شهر با آموزش صحیح، عملی خواهد شد (۳۰).

احمدیان و حقیقتیان (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «تحلیل جامعه شناختی نقش عوامل فرهنگی بر رفتارهای زیست محیطی شهری مورد مطالعه (شهروندان شهر کرمانشاه) که بر روی ۴۱۰ نفر از گروه نمونه که به صورت نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای و از بین شهروندان بالای ۱۵ سال کرمانشاه انتخاب شده بودند، و با روش آماری تحلیل رگرسیون به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای ارزش، باور و آگاهی های زیست محیطی با رفتار زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد در حالی که متغیر تحصیلات با آن رابطه ای نداشت. همچنین رفتارهای زیست محیطی بر حسب جنسیت، تاهل و گروه های سنی متفاوت است. در یک نتیجه گیری کلی می توان گفت که عوامل فرهنگی در واقع می توانند پیش بینی کننده ی سیاست های ترویج رفتارهای زیست محیطی مسئولانه باشند (۳۱).

بخارایی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی «رابطه سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی در بین جوانان شاغل در عسلویه (پارس جنوبی) با هدف بررسی رابطه ی سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی بر نمونه ۳۸۱ نفری

رفتار زیست محیطی شهروندان مسئولانه تر بود. افراد مسن و زنان رفتارهای زیست محیطی مسئولانه تری داشتند. نگرش زیست محیطی و آگاهی زیست محیطی نیز بر رفتارهای زیست محیطی تأثیر داشتند که تأثیر نگرش زیست محیطی نیرومندتر از دانش زیست محیطی بود (۴).

ادهمی و اکبرزاده (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی عوامل فرهنگی موثر بر حفظ محیط زیست شهر تهران (مطالعه موردی مناطق ۵ و ۱۸ تهران) مطالعه ای را بر روی ۴۰۰ نفر از افراد در دو منطقه ۵ و ۱۸ شهر تهران به روش نمونه گیری خوشه ای مرحله ای و مدل آماری تحلیل رگرسیون با هدف بررسی عوامل فرهنگی موثر بر رفتارهای زیست محیطی، انجام دادند. نتایج نشان داد که متغیرهای احساس مسئولیت، اخلاق اجتماعی، آموزش و ارزش های سنتی و دینی بر حفظ محیط زیست و رفتارهای محیط زیستی موثر هستند (۳۵).

صالحی و امام قلی (۱۳۹۲). در تحقیقی پیرامون «سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی: استان کردستان)» که با هدف بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی بر روی ۴۴۰ نفر از افراد بالای ۱۸ سال ساکن مناطق شهری استان کردستان با روش نمونه گیری تصادفی و روش آماری تحلیل رگرسیون و همبستگی پیرسون انجام شد به این نتیجه رسیدند که ۸۲ درصد از افراد مورد مطالعه ابراز داشتند که دارای رفتارهای زیست محیطی مسئولانه می باشند. همچنین در حدود ۷۱ درصد از افراد مورد مطالعه گزارش دادند که دارای سرمایه فرهنگی در حد زیاد هستند. با این وجود وضعیت آگاهی زیست محیطی و نگرش زیست محیطی در استان در حد متوسط است. علاوه بر این، نتایج نشان می دهد که سرمایه فرهنگی بیشترین اثر را بر رفتارهای زیست محیطی دارد (۴).

امیر علائی (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش عوامل آموزشی و فرهنگی - اجتماعی بر مشارکت مردم در بازیافت زباله های شهری از دیدگاه شهروندان مطالعه ای موردی: منطقه ۳ شهر تهران» که با هدف شناسایی تأثیرات ناحیه محوری بر حفظ محیط زیست شهر و دستیابی به توسعه ای پایدار شهر با

از جامعه آماری ۶۰۸۵۰ نفری و با روش آماری ضریب همبستگی پیرسون، به این نتیجه رسیدند که در هر سه متغیر شبکه های شمارکت مدنی، هنجارهای اجتماعی و اعتماد اجتماعی و رفتارهای زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد (۳۲).

واقفی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی با رویکرد توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: شهر شیراز) که با رویکرد کمی و با استفاده از روشی پیمایشی و با هدف سنجش رفتارهای اجتماعی زیست محیطی و شناخت تأثیر سرمایه فرهنگی و ابعاد آن بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی در توسعه پایدار شهری و بر روی ۳۸۵ نفر از افراد بالای ۱۸ سال ساکن شهر شیراز انجام شد به این نتیجه رسیدند که بین جنس، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، وضعیت تاهل و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی، رابطه معناداری وجود دارد و رابطه بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه شده) و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی، تأیید شد (۳۳).

حاجی زاده میمندی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل فرهنگی مرتبط با رفتارهای زیست محیطی (مورد مطالعه: شهر یزد) که بر روی ۳۸۴ نفر با روشی پیمایشی نمونه گیری تصادفی خوشه ای و مدل آماری تحلیل رگرسیون صورت گرفت به این نتیجه رسیدند که میان متغیرهای سرمایه فرهنگی، سبک زندگی، و رفتارهای زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میان زنان و مردان در رفتارهای زیست محیطی تفاوت معنی داری وجود دارد. اما میان متغیرهای سن، وضع تاهل، بهره مندی از وسایل ارتباط جمعی، دین داری، تحصیلات و رفتارهای زیست محیطی رابطه معنی داری وجود ندارد (۳۴).

مختاری ملک آبادی و همکاران (۱۳۹۳) به تحلیل رفتارهای زیست محیطی شهری شهروندان پرداختند. این پژوهش به شیوه پیمایشی و با توزیع پرسشنامه بین افراد نمونه با حجم ۴۰۰ نفر با روش نمونه گیری تصادفی و با روش آماری تحلیل رگرسیون در سال ۱۳۹۱ انجام شد. نتایج حاکی از آن بود که

روش نمونه گیری تصادفی، نتایج نشان داد که نگرش کلی درباره ی محیط زیست به طور معناداری بالاتر از رفتار بازیافت و نیز شناخت روش های بازیافت بود. این حاکی از آن بود که مردم از هزینه های پنهانی مدیریت ضعیف زباله آگاه هستند اما بین این نگرش ها و رفتار واقعی (بازیافت زباله) گسست وجود داشت که ناشی از عامل مطلوبیت اجتماعی این امر بود (۲۲).

ماریا و آلونسو^۱ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «مدیریت زیست محیطی در گردشگری: نگرش دانش آموزان و عملکرد مدیریتی در رستوران ها از دیدگاه جنسیتی» نشان دادند که در هر دو مورد هم گروه دانش آموزان و هم در گروه مدیران، زنان بیشتر از مردان نسبت به مدیریت محیط زیست نگران هستند. نتایج شواهد جدیدی را ارائه می دهد که آموزش گردشگری با پیاده سازی نظریه های فمینیستی محیط زیست مرتبط است (۴۰).

گرافتون و نولز (۲۰۱۲) در تحقیقی با عنوان «سرمایه اجتماعی -فرهنگی و عملکرد زیست محیطی ملی» با استفاده از داده های مقطعی در نمونه کشورهای با درآمد کم، متوسط و بالا به بررسی تجربی روابط بین اقدامات ملی، سرمایه اجتماعی (مدنی و عمومی) واگرایی های اجتماعی و ظرفیت های اجتماعی بر شاخص های مختلف عملکرد ملی زیست محیطی پرداخته اند. محققان این تحقیق معتقدند که طیف گسترده ای از عوامل تعیین کننده اجتماعی (سرمایه اجتماعی، واگرایی های اجتماعی و ظرفیت های اجتماعی) تأثیر قابل توجهی بر کیفیت محیط زیست دارند. نتایج نشان داد بین سرمایه های اجتماعی - فرهنگی و تأثیرات سیاست های زیست محیطی ملی و عوامل اساسی اقتصادی و جمعیت شناسی تعیین کننده عملکرد ملی محیط زیست رابطه وجود دارد (۴۱).

فیوریلو (۲۰۱۱) تحقیقی را با عنوان «بازیافت زباله خانگی: بررسی ملل از ایتالیا» انجام داده است. بازیافت زباله به یک مسأله ی زیست محیطی، طی ۳۰ سال اخیر تبدیل شده است که نقش مهمی در توسعه ی پایدار دارد. هدف این تحقیق میزان مشارکت شهروندان در تفکیک زباله و عوامل موثر بر آن است. روش به کار رفته در این پژوهش پیمایشی بوده و نمونه

روش تحقیق اسنادی و پیمایشی انجام شده است، نشان داد که بین متغیرهای سطح تحصیلات، سطح آگاهی شهروندان، نوع نگرش شهروندان، آموزش و میزان مشارکت شهروندان در بازیافت زباله های شهری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ولی بین جنسیت و تعداد فرزندان شهروندان با متغیر وابسته یعنی میزان مشارکت شهروندان در بازیافت زباله های شهری رابطه ی معناداری مشاهده نشد. همچنین مشخص شد که سیستم نوین مدیریت شهری با عنوان ناحیه محوری از سال ۸۷ به بعد با انجام فعالیت های محیط زیستی خود باعث حفظ، ارتقا و صیانت از محیط زیست شهر تهران شده است که با ادامه ی این روند و توجه توأمان به دیگر مولفه های لازم می توان به توسعه ی پایدار شهری دست یافت (۳۶).

لوسی و فانگ (۲۰۱۶) در تحقیقی با عنوان «روش و استفاده از اندازه گیری زیست محیطی اقیانوسی در ارتباط با درس های دانشجویان» با هدف بررسی رابطه درس های دانشجویان و آموزش و بکارگیری اندازه گیری زیست محیطی اقیانوسی و با روش آماری تحلیل رگرسیون انجام دادند. یافته ها نشان می دهد که اکثر دانش آموزان درباره محیط اقیانوسنگران هستند؛ اما دانش و اطلاعات برای شرکت در اقدامات مرتبط با محیط کافی نیست. نتایج نشان می دهد که نیاز فوری برای بهبود وضعیت آگاهی دانش آموزان وجود دارد (۳۷).

ناصری (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان « بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و رفتارهای پر خطر دانش آموزان ایرانی به این نتیجه دست یافت که رابطه منفی معنی داری بین خرده مقیاس های سرمایه فرهنگی و رفتارهای پر خطر دانش آموزان متوسطه دارد (۳۸).

نتایج تحقیق گلانگن (۲۰۱۸) نشان می دهد که شرکت موثر در فعالیت های فوق برنامه مدارس می تواند سرمایه اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان را افزایش معنی داری دهد (۳۹).

گیبرت (۲۰۱۴) در مقاله ی خود با عنوان «بازیافت زباله: تأثیر دانش، نگرش و رفتار زیست محیطی» به بررسی تصورات مردم نسبت به بازیافت زباله در کرواسی پرداخت. از جامعه مردمان کرواسی، گروه نمونه ای با تعداد ۴۵۷ نفر بر اساس

شهادی معلم) انتخاب شد. از بین دانش آموزان پایه ششم ابتدایی این مدارس لیستی تهیه شد و از بین این لیست ۵۰ دانش آموز که تمایل به همکاری داشتند جهت اجرای پژوهش انتخاب شدند و در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. پیش از اجرای متغیر مستقل، آزمودنی های انتخاب شده در گروه آزمایش و گواه بوسیله پیش آزمون مورد سنجش قرار گرفتند. در این پژوهش گروه آزمایش در معرض متغیر مستقل (آموزش سرمایه های فرهنگی) قرار گرفت، اما گروه گواه هیچ نوع آموزشی دریافت نکرد. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. به منظور روایی محتوایی به تایید ۷ تن از اساتید صاحب نظر در این حوزه رسید و بعد از حذف سوال های نامعتبر، تعداد ۱۷ سوال اصلی مشخص شد. روش نمره گذاری بر اساس طیف ۶ درجه ای لیکرت از خیلی زیاد (۱) تا هرگز (۰) بود. سپس به منظور محاسبه اعتبار، پرسشنامه ابتدا بر روی یک گروه ۲۰ نفری اجرا شد و با توجه به اینکه اعتبار آن بر اساس آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰ به دست آمد به تأیید نهایی رسید و در نمونه تحقیق اجرا شد

یافته های تحقیق

الف) توصیف یافته ها

برای توصیف داده های مربوط به نمونه ها، به محاسبه شاخص های آماری داده ها و سپس به ترسیم نمودار متناسب با داده ها در گروه آزمایش و کنترل پرداخته شد که در ادامه می آید.

گیری بر اساس نمونه در دسترس از جامعه مردم ایتالیا که نتایج نشان داد بین مشارکت اجتماعی، مشارکت سیاسی، خواندن روزنامه با مشارکت در بازیافت زباله ها رابطه وجود دارد (۲۱).

جونز (۲۰۱۱) در تحقیقی با عنوان «سرمایه اجتماعی و سیاست های مدیریت زباله های جامد خانگی: مطالعه ی موردی: یونان» به بررسی سطح همکاری و مشارکت شهروندان در برنامه های بازیافت پرداخته است. داده های تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه ی حضوری گردآوری شده است. نتایج تحقیق نشان داد که شهروندان با سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی به رفتار مسؤولانه نسبت به محیط زیست و مشارکت در سیاست های بازیافت زباله تمایل دارند (۴۲).

روش شناسی

روش پژوهش کاربردی از نوع نیمه آزمایشی (به صورت پیش آزمون-پس آزمون با یک گروه آزمایش و یک گروه کنترل) است. جامعه پژوهش کلیه دانش آموزان دختر پایه ششم ابتدایی منطقه ۵ ناحیه ۴ شهر تهران است که از این تعداد به روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای ۵۰ دانش آموز که تمایل به همکاری داشتند به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای نمونه گیری ابتدا از بین کلیه مدارس ابتدایی منطقه ۵ ناحیه ۴ شهر تهران که شامل ۸ مدرسه ابتدایی دخترانه بودند (مدارس ادیب، سید کاظم موسوی، معراج، رضوان، شهید مدنی، شهدای معلم، شهید لواسانی، بعثت) ۴ مدرسه (بعثت، معراج، رضوان و

جدول ۱- میانگین و انحراف استاندارد رفتار محیط زیست گروه ها در سه بار اندازه گیری (n=۵۰)

Table 1- Average and standard deviation of environmental behavior of groups in three measurement times (n=50)

متغیر		گروه ها		پیش آزمون		پس آزمون		پیگیری	
				SD	M	SD	M	SD	M
رفتار محیط زیست		آزمایش		۶/۴۲	۳۲/۶۸	۱۰/۵	۶۶/۴۴	۱۰/۴	۶۶/۵
		گواه		۵/۴۲	۳۱/۰۸	۵/۵۳	۳۲/۷	۴/۲۷	۳۱/۹

گروه آزمایش نسبت به پیش آزمون افزایش چشمگیری داشته

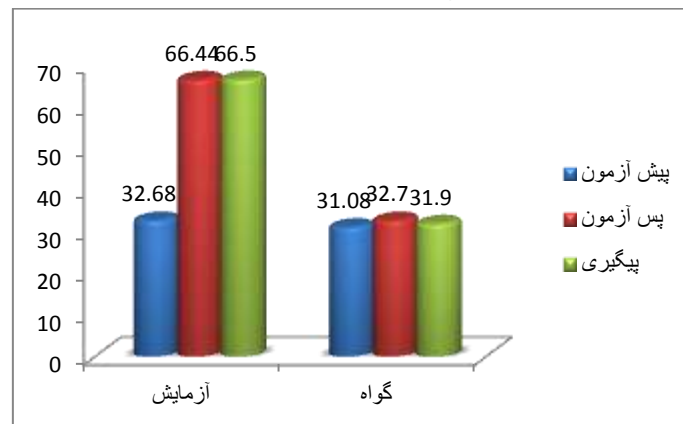
یافته های جدول (۱) نشان می دهد که نمرات پس آزمون

آزمایش با افزایش همراه بوده است. این نتایج را می توان از نمودار ستونی زیر نیز استنباط کرد:

است، اما افزایش صورت گرفته در گروه گواه چشمگیر نمی باشد. همچنین نمرات آزمودنی های گروه گواه، پس از اجرای سوم افت داشته است، در حالی که نمرات پیگیری گروه

نمودار ۱- نمودار ستونی نمرات رفتار محیط زیست آزمودنی ها به تفکیک گروه و مراحل اندازه گیری

Graph 1- Column chart of subjects' environmental behavior scores by group and measurement stages

-مفروضه تقارن ماتریس کوواریانس در جامعه

جهت بررسی تقارن مرکب ماتریس کوواریانس از آزمون باکس استفاده شد که محاسبات مربوط به آن در جدول زیر منعکس شده است:

(ب) تحلیل یافته ها

در بخش بعد به منظور بررسی فرضیه های پژوهش ابتدا مفروضه های طرح اندازه های مکرر را مورد بررسی قرار می گیرد:

جدول ۲- خلاصه آزمون باکس جهت بررسی تقارن ماتریس کوواریانس

Table 2- Summary of Box's test to check the symmetry of the covariance matrix

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	F	آماره باکس
۰/۰۰۰	۱۶۶۹۳/۱	۶	۱۸/۱	۱۱۶/۷

با توجه به برابری تعداد گروه ها می توان از این فرض چشم پوشی نمود.
- مفروضه کرویت داده ها

چنانکه جدول (۲) نشان می دهد، سطح معنی داری میزان F^2 بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ است این نتیجه بدان معنی است که فرض همگنی ماتریس کوواریانس مورد تائید قرار نمی گیرد؛ اما

جدول ۳- آزمون کرویت موشلی

Table 3- Muschli's sphericity test

سطح معناداری	درجه آزادی	توزیع χ^2	آماره موشلی
۰/۰۰۰	۲	۱۲۱/۹	۰/۰۷۵

محافظة کارانه تری هستند، جهت تفسیر داده ها استفاده می شود. همگنی واریانس ها با استفاده از آزمون لوین مورد آزمون قرار گرفت:

سطح معنی داری آزمون کرویت موشلی حاکی از آن است که مفروضه کرویت برای داده ها برقرار نیست، بنابراین از آماره های کرین هاوس- گیسر یا هوین - فلت که آزمون های

جدول ۴- خلاصه آزمون لوین جهت بررسی همگنی واریانس رفتار محیط زیست گروه ها

Table 4- Summary of Levin's test to check the homogeneity of environmental behavior variance of groups

اندازه ها	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معنی داری
پیش آزمون	۱/۳۷	۱	۴۸	۰/۲۴۷
پس آزمون	۷/۵۷	۱	۴۸	۰/۰۰۸
پیگیری	۱۱/۵	۱	۴۸	۰/۰۰۱

سطح معنی داری F حاکی از آن است که همگنی واریانس گروه ها در هر سه اندازه گیری برقرار است.

جدول ۵- خلاصه آزمون تحلیل واریانس ساده اثرات درون گروهی و برون گروهی

Table 5- Summary of simple analysis of variance test of in-group and out-group effects

اندازه اثر	سطح معنی داری	F	میانگین مجددورات	درجه آزادی	مجموع مجددورات	منبع تغییرات	
۰/۸۱۱	۰/۰۰	۲۰۶/۴	۲۰۳۴۶/۷	۱	۲۰۳۴۶/۷	گروه	بین آزمودنی
			۹۸/۵	۴۸	۴۷۳۱/۱	خطا	
۰/۷۵	۰/۰۰	۱۴۳/۸	۹۸۸۶/۴	۱/۰۳	۱۰۲۶۹/۶	عامل	درون آزمودنی
			۸۴۹۹/۵	۱/۰۳	۸۸۲۹/۰۵	عامل و گروه	
۰/۷۲	۰/۰۰	۱۲۳/۶	۶۸/۷	۴۹/۸	۳۴۲۷/۹	خطا (عامل)	

(Greenhouse = ۸۸۲۹/۰۵ ، F=۱۲۳/۶ ، p=۰/۰۰). به عبارت دیگر حداقل بین دو مرحله از مراحل ارزیابی رفتار محیط زیست بین گروه های آزمایش و گواه، تفاوت معنی داری وجود دارد.

بنابراین به منظور بررسی اینکه تفاوت ها مربوط به کدامیک از مراحل اندازه گیری در گروه ها است، از آزمون مقابله ای یا دو به دوی درون آزمودنی استفاده شد که خلاصه نتایج آن در جدول شماره ۶ نشان داده شده است:

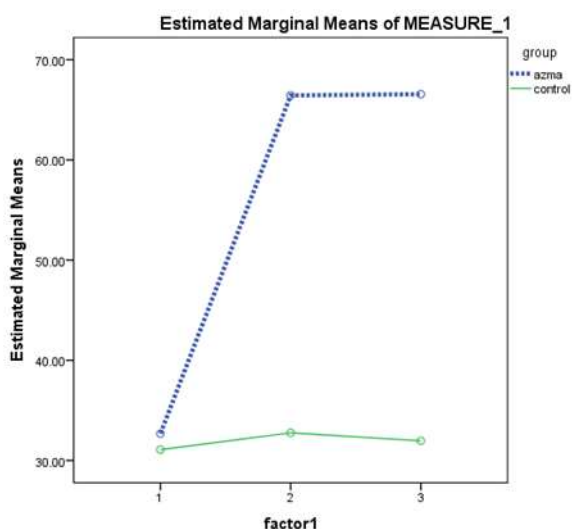
نتایج ساده تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر درون موردی بر مبنای (Greenhouse- Geisser)، نشان می دهد که اثر اصلی عامل در سطح ۰/۰۱ معنی دار است (p=۰/۰۰). این نتیجه بدان معنی است که بین نمره عامل ها (پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) رفتار محیط زیست دانش آموزان، بدون در نظر گرفتن گروه، تفاوت معنی داری وجود دارد. همچنین اثر تعاملی گروه با عامل (مراحل اندازه گیری) نیز در سطح ۰/۰۱ معنی دار است

جدول ۶- آزمون مقابله ای درون آزمودنی رفتار محیط زیست در اندازه گیری های مکرر

Table 6- Within-subject confrontation test of environmental behavior in repeated measurements

منبع تغییرات	مقایسه های دو به دو	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	نسبت F	سطح معناداری	اندازه اثر
عامل	پیش آزمون با پس آزمون	۷۵۵۱/۶	۱	۷۵۵۱/۶	۱۴۱/۸	۰/۰۰۰	
	پس آزمون با پیگیری	۲۷۱۸/۰۳	۱	۲۷۱۸/۰۳	۱۴۹/۵	۰/۰۰۰	
عامل × گروه	پیش آزمون با پس آزمون	۶۸۰۶/۲	۱	۶۸۰۶/۲	۱۲۷/۸	۰/۰۰۰	
	پس آزمون با پیگیری	۲۰۲۲/۸	۱	۲۰۲۲/۸	۱۱۱/۳	۰/۰۰۰	
خطا	پیش آزمون با پس آزمون	۲۵۵۵/۶	۴۸	۵۳/۲			
	پس آزمون با پیگیری	۸۷۲/۳	۴۸	۱۸/۱			

آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی بر رفتار محیط زیست دانش آموزان تأثیر مثبت دارد، به طوری که اثبات شد که تأثیر مثبت آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی بر رفتار محیط زیست گروه آزمایش، در طول زمان ماندگار و ثابت می باشد، و این در حالی است که در گروه گواه این گونه نیست (تائید فرضیه دوم). نتایج بالا به خوبی در نمودار زیر نیز نشان داده شده است:

نمودار ۲- نمودار خطی نمرات رفتار محیط زیست گروه

ها به تفکیک مراحل اندازه گیری

Diagram 2- Linear diagram of environmental behavior scores of groups by measurement steps

براساس اطلاعات جدول (۶)، اثر اصلی عامل در پیش آزمون و پس آزمون معنی دار است ($F=141/8, p=0/00$) از طرفی اثر تعاملی عامل و گروه نیز معنی دار بود ($F=127/8, p=0/00$)، مقایسه میانگین ها در اطلاعات جدول شماره ۴ نیز نشان می دهد نمرات رفتار محیط زیست در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه در پس آزمون نسبت به پیش آزمون افزایش نشان می دهد، یعنی آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی بر رفتار محیط زیست دانش آموزان موثر بوده است.

همچنین نتایج جدول شماره ۶ نشان می دهد اثر اصلی پس آزمون و پیگیری در سطح $0/01$ معنی دار است ($p=0/00, F=149/5$). با این وجود F بدست آمده مربوط پس آزمون و پیگیری با در نظر گرفتن گروه نیز، در سطح $0/01$ معنی دار می باشد ($F=111/3, p=0/00$). یعنی اختلاف نمره پیگیری و پس آزمون در دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد. این مطلب حاکی از آن است که اگرچه در گروه گواه نمرات پیگیری نسبت نمرات پس آزمون نشان دهنده تغییرات قابل توجه نیست، اما نمرات پیگیری گروه آزمایش نسبت به پس آزمون افزایش داشته است.

بنابراین با توجه به این نتایج می توان گفت آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی منجر به بهبود و تأثیر مثبت بر رفتار محیط زیست دانش آموزان شده است (تائید فرضیه اول).

با توجه به نتایج این فرضیه می توان نتیجه گیری کرد که

چنانکه ملاحظه می شود، نمرات دانش آموزان گروه آزمایش در پس آزمون نسبت به پیش آزمون افزایش داشته است، اما نمرات گروه گواه در پیگیری کاهش داشته است، در حالی که نمرات گروه آزمایش پس از گذشت زمان با ماندگاری و ثبات روبرو بوده است.

نتیجه گیری

نتایج حاصل از بررسی فرضیه اول پژوهش (آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی بر رفتار محیط زیست دانش آموزان تاثیر مثبت دارد) نشان داد که اثر اصلی عامل در سطح $0/01$ معنی دار بود ($F=143/8$ ، $p=0/00$ ، $Greenhouse=10269/6$) این نتیجه بدان معنی است که بین نمره عامل ها (پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) رفتار محیط زیست دانش آموزان، بدون در نظر گرفتن گروه، تفاوت معنی داری وجود داشته است. بنابراین با توجه به این نتایج می توان گفت آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی منجر به بهبود و تاثیر مثبت بر رفتار محیط زیست دانش آموزان شد. نتایج این فرضیه با یافته های احمدیان و حقیقتیان (۳۱) مبنی بر تاثیر عوامل فرهنگی در پیش بینی سیاست های ترویج رفتارهای زیست محیطی مسئولانه، بخارایی و همکاران (۳۲) مبنی بر رابطه سرمایه فرهنگی با رفتارهای زیست محیطی، واقفی و همکاران (۳۳) مبنی بر رابطه سرمایه فرهنگی و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی، حاجی زاده میمنندی و همکاران (۳۴) مبنی بر رابطه بین متغیرهای سرمایه فرهنگی، سبک زندگی و رفتارهای زیست محیطی، گیبرت (۲۲) مبنی بر تاثیر دانش، نگرش و رفتار زیست محیطی در باز یافت زباله ها، گرافتون و نولز (۴۱) مبنی بر رابطه بین سرمایه های اجتماعی - فرهنگی و تأثیرات سیاست های زیست محیطی ملی و عوامل اساسی اقتصادی و جمعیت شناسی بر عملکرد ملی محیط زیست همخوان می باشد.

با توجه به نتایج بدست آمده برای فرضیه دوم (تاثیر آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی بر رفتار محیط زیست دانش آموزان در طول مدت ثابت است) می توان نتیجه گیری کرد که

آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی بر رفتار زیست محیطی دانش آموزان تاثیر مثبت داشته، به طوری که اثبات شد تاثیر مثبت آموزش سرمایه فرهنگی اکتسابی بر رفتار زیست محیطی گروه آزمایش در طول زمان ماندگار و ثابت می باشد، این در حالی است که در گروه گواه این گونه نیست. نتایج این فرضیه با یافته های بخارایی و همکاران (۳۲) مبنی بر اینکه آموزش حفظ محیط زیست از آنجا که در افراد به صورت فرهنگ ساماندهی می شود تاثیر طولانی مدت بر حفاظت از محیط زیست دارد، واقفی و حقیقتیان (۳۳) مبنی بر حفظ تاثیر سرمایه فرهنگی نهادینه شده بر رفتارهای زیست محیطی در طول زمان، ادهمی و اکبرزاده (۳۵) مبنی بر تاثیر عوامل فرهنگی بر حفظ محیط زیست از طریق آموزش و پایداری این آموزش در طول زمان، فیوریلو (۲۱) مبنی بر رابطه بین مشارکت اجتماعی، مشارکت سیاسی، خواندن روزنامه با مشارکت در بازیافت زباله ها و این که این اطلاعات ماندگاری این رابطه و تاثیر را در طول زمان پایداری می سازد همخوان است.

در تبیین فرضیه های مطرح شده می توان بیان کرد که در واقع انسانها دارای منزلت اجتماعی و سرمایه های متمایز از یکدیگر هستند که این سرمایه ها تأمین کننده منزلت او در جامعه می باشند. در این رهگذر، فرهنگ و سرمایه های فرهنگی وی رفتارها، نگرشها و اظهارنظرهای او را هدایت کرده و از طرف دیگر در انتخاب های وی در زندگی روزمره نقش اساسی دارد. امروزه افراد دارای سرمایه های مختلفی هستند که سرمایه فرهنگی بیشترین تاثیر را بر افکار و رفتارهای آنها داشته و فضای زندگی آنها را شکل می دهد. سرمایه فرهنگی عبارت از شناخت و ادراک فرهنگ و هنرهای متعالی، داشتن ذائقه خوب و شیوه های عمل متناسب است و میزان سرمایه فرهنگی نیز با مولفه هایی همچون دانش، اطلاعات و تحصیلات افراد مشخص می شود (۱). یکی از متغیرهای تاثیر پذیر از فرهنگ و سرمایه فرهنگی هر جامعه ای، مساله محیط زیست و محافظت از آن است که نحوه برخورد افراد با محیط زیست مستقیماً نشات گرفته از سرمایه فرهنگی جامعه است. محیط زیست، بر مبنای تعاریف متعدد، شرایط بیرونی ای که ارگانیزم زنده را احاطه

که می توان آن را از طریق آموزش به افراد بخصوص در سنین پایین ایجاد کرد (۴).

حفظ محیط زیست به مسائل زیادی ارتباط دارد که بزرگ ترین و مهم ترین آن مسأله ی فرهنگی است. در مسأله محیط زیست، رفتارهای ناهنجار در ارتباط با محیط زیست به علت ناآشنایی با فرهنگ شهرنشینی و عدم درک درست از اوضاع زیست محیطی حاکم بر جامعه و وضعیت اعتقادات فرهنگی مردم است، زیرا مردم فرهنگ استفاده از منابع طبیعی و امکانات زیست محیطی و فرهنگ زیستن همراه با همزیستی با طبیعت را نیاموخته اند و یا به درستی آن را درونی نکرده اند (۳۵).

امروزه بر سرمایه فرهنگی و ارتقای آن جهت کاهش و کنترل مسائل اجتماعی نظیر بحران های زیست محیطی تأکید می شود (۸). و به نظر می رسد توسعه پایدار، به ویژه جنبه ی زیست-محیطی آن در گرو ارتقای سرمایه فرهنگی است (۴). بر این اساس به نظر می رسد با تحولات چند سال اخیر در حوزه ی جامعه شناسی و ورود مفاهیم جدید، می توان از مفهوم سرمایه های فرهنگی به عنوان متغیر پیش بینی کننده در تحلیل مسائل اجتماعی فرهنگی نظیر رفتارها و نگرش زیست محیطی سود جست.

از این رو راه برون رفت از مشکلاتی پیچیده و به هم وابسته که برخی آن را به بحران بحرانها تشبیه کرده اند تغییر طرز فکر و عمل است. تغییری که هم برای مسئولان برنامه ریزان و مدیران شهری و هم برای شهروندان ضرورت دارد (۴). بنابراین با آموزش و تقویت سرمایه فرهنگی در افراد و خانواده می توان به ایجاد رفتارهای زیست محیطی مناسب کمک کرد. از آنجا که این آموزشها باید از همان کودکی صورت گیرد، این تحقیق گروه نمونه خود را نیز از مقطع ابتدایی شهر تهران انتخاب نموده است. از محدودیت های پژوهش می توان به محدود شدن جامعه آماری تنها به دانش آموزان پایه ششم مدارس دولتی و عدم امکان تعمیم آن به سایر پایه های تحصیلی و سایر مدارس غیر انتفاعی؛

می کند و می توان آن را در انواع طبیعی، ساخته شده (توسط انسان) و فرهنگی طبقه بندی کرد. واضح است که این انواع منفک از یکدیگر نیستند و تحت نفوذ انسان، در ارتباط با یکدیگر قابل مشاهده اند. انواع ساخته شده و فرهنگی محیط زیست مستقیماً منعکس کننده رفتارهای انسانی هستند و محیط زیست طبیعی نیز در طول تاریخ تحت تأثیر فعالیتهای بشری از قبیل کشاورزی، صنعتی شدن و شهرنشینی تغییر یافته است (۴۲). امروزه بر سرمایه فرهنگی و ارتقاء آن جهت کاهش و کنترل مسائل اجتماعی- نظیر بحران های زیست محیطی تأکید می شود و به نظر می رسد که توسعه پایدار- به ویژه جنبه زیست محیطی آن- در گرو ارتقاء سرمایه فرهنگی است. محققان زیست محیطی معتقدند که امروزه بحران های زیست محیطی به طرز نگران کننده ای زندگی انسان را تهدید کرده، تا حدی که حیات انسان و سایر موجودات در کره خاکی را به مخاطره انداخته است. اشتباهاتی که در افکار، نگرش و رفتارهای انسان در نتیجه فعالیت هایش بر روی زمین به وجود آمده، یکی از علت های اصلی خساراتی است که محیط زیست - متحمل آن گردیده است. مفهوم رفتارهای زیست محیطی و مولفه های آن، هیچگاه به گستردگی امروز مورد توجه جامعه شناسان زیست محیطی قرار نگرفته است. محققان جامعه-شناسی زیست محیطی از جمله ذکاوت (۱۹۷۷)، دان لاپ و همکاران (۲۰۰۰)، گرافتون و همکاران (۲۰۰۳)، پری زنگنه و لاکان (۲۰۰۵) آبودجی (۲۰۱۱) به مطالعه عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای زیست محیطی نظیر متغیرهای جمعیت شناختی (سن، جنس، طبقه اجتماعی، محل سکونت، وضعیت تاهل، تعداد فرزندان و سن فرزندان)، گرایش سیاسی، عملکرد زیست محیطی ملت ها، آگاهی زیست محیطی و عقیده دینی پرداخته اند. در این میان سرمایه فرهنگی که می تواند بر رفتارهای زیست محیطی افراد تأثیرگذار باشد، اهمیت خاصی دارد. تغییر در رفتار انسانی می تواند این مشکلات زیست محیطی را کاهش دهد. جهت تغییر در رفتار شناسایی عوامل موثر بر رفتار گام نخست است. یکی از این تغییرات، تغییر در نحوه نگرش به محیط زیست و فرهنگ سازی بهداشت محیط زیست می باشد

- 3- Sahami, Susan. Predicting the values that are important to the development of students based on cultural and social capital. *New Approach Scientific-Research Quarterly in Educational Management*, 2015, Year 7, Number 4, Serial 28. (In Persian)
- 4- Salehi, Sadegh and Imam Qholi, Luqman. Cultural capital and environmental attitudes and behaviors (case study: Kurdistan province). *Quarterly Journal of the Iranian Association for Cultural and Communication Studies*, 2013, Year 8, Number 28, pp. 92-120. (In Persian)
- 5- Imamogli, Luqman. Investigating the effect of social capital on environmental behaviors (case study: Kurdistan Province). Thesis of the master's course in social science research, under the guidance of Dr. Sadegh Salehi, Babolsar of Mazandaran University, 2013. (In Persian)
- 6- Salehi, Sadeq and Pazukinejad, Zahra and Imamgholi, Luqman. Education and environment (attitude, awareness and environmental behaviors of students). *Journal of Educational Sciences of Shahid Chamran University, Ahvaz*, 2013, Volume 6, Year 20, 171-190. (In Persian)
- 7- Sadat Nejad, Masoumeh. Investigating environmental education and environmental protection behaviors of girls' high schools in Ilam. Master's thesis in the field of tourism planning. Bakhtar Institute of Higher Education, Ilam, 2015. (In Persian)
- 8- Rohani H. Introduction to the theory of cultural capital, Faslname Rahbord. Schmidt J E. 2010. From Intentions to Actions: The Role of Environmental

جمع آوری اطلاعات تنها از طریق آموزش و پرسشنامه و عدم استفاده از سایر روش ها مانند مشاهده، مصاحبه؛ انجام پژوهش در شهر تهران و عدم امکان تعمیم نتایج به سایر نقاط (به دلیل عدم تطابق از جهت امکانات و وسایل آموزشی و رفاهی و...); انجام پژوهش فقط بر روی دانش آموزان دختر و عدم کنترل متغیرهای مداخله گر چون وضعیت اقتصادی- اجتماعی اشاره کرد. با توجه به هدف پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می گردد: برگزاری دوره‌های آموزشی برای خانواده ها پیرامون راه‌های مناسب تفکیک زباله؛ دبیران با ایجاد فضای شاد و دوستانه، شرایط انجام بازیافت مناسب در مدرسه را به دانش‌آموزان آموزش دهند؛ دبیران با استفاده از راهکارهای مختلف سعی در آموزش اهمیت محیط زیست و راه های حفظ آن برآیند؛ دبیران و والدین راه‌های ایجاد حس مسئولیت‌پذیری و مهارت تنظیم هیجانات را در دانش‌آموزان از همان ابتدای کودکی با جدیت پی‌گیری و آموزش دهند؛ دانش‌آموزان در قبال انجام خلاقانه و خودجوش اعمال بازیافت و حفظ محیط زیست، به طور مستقیم مورد تشویق قرار گیرند؛ مسئولین مدارس با استفاده از راه‌های مختلف همچون، نمایش فیلم، قصه گویی و ... در زمینه ایجاد آموزش راه های حفظ محیط زیست و فرهنگ سازی آن برای دانش‌آموزان و خانواده های آنان تلاش کنند تا از این طریق بر شکل‌گیری سرمایه فرهنگی حفظ محیط زیست تأثیرگذار باشند؛ مادران از طرف مسئولین مدرسه تشویق به ایجاد شرایط انجام اعمال بازیافت برای فرزندان متناسب با سن آنها گردند.

منابع

- 1- Zokai, Mehdi. *Sociology of Youth*, Tehran, Aghah Publication, 2013.(In Persian)
- 2- Ebrahimi, Ghorban Ali and Ziapour, Arash. Sociological investigation of the effect of cultural capital on body management (an experimental study of the youth of Gilan Gharb city, *Journal of Applied Sociology*, 2013, No. 1, pp. 125-148. (In Persian)

- studied: University of Tehran students. *Sociology Quarterly of Youth Studies*, 2013, No. 5, pp. 27-50. (In Persian)
- 15- Kaveh Firouz, Zainab and Zare, Bijan and Jahanbakhsh Ganja, Kaveh. The effect of social and cultural capital components on the attitude towards having children (case study, couples on the verge of marriage in Tehran). *Social Studies and Research in Iran*, 2016, Volume 6, Number 1, pp. 119-143. (In Persian)
- 16- Tomar A. 2010. *Environmental Education*. India: Klpaz Publications
- 20.UNESCO.1990. Moscow '87: UNESCO-UNEP International Congress on Environmental Education and Training.
- 17- Schmidt J. E. 2010. From Intentions to Actions: The Role of Environmental Awareness on College Students .UW-L Journal of Undergraduate Research. 6 .1- 4.
- 18- Staps W.B. 1982. *An Instructional Program Approach to Environmental Education K-12* Published in *World Views on Science Education* Edited by U-N Wanchoo Oxford
- 19- Auer R. 2008. *Sensory Perception, Rationalism and Outdoor Environmental Education*. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 17(1): 6-12.
- 20- Byrka K & Hartig Tand Kaiser F.G. 2010. Environmental attitude as a mediator of the relationship between psychological restoration in nature and self-reported ecological behavior, *Psychological Reports*, 107(3): 847-859.
- Awareness on College Students .UW-L Journal of Undergraduate Research. 6 .1- 4. (In Persian)
- 9- Hosseinzadeh, Mikael. Investigating the relationship between cultural capital and social identity among Tabriz students, *National Studies Quarterly*, 2013, 10th year, number 1. (In Persian)
- 10- Amir Ahmadi, Rahmat Elah and Navabakhsh, Mehrdad. The effect of cultural capital on urban development with an emphasis on citizens' participation in the renovation of dilapidated structures (case study: Mashhad city). *Iranian Journal of Social Development Studies*, 2015, Year 8, Number 3, pp. 36-49. (In Persian)
- 11- Salehi, Reza and Sepharnia, Rosita. Measuring cultural capital based on Bourdieu's theory in Iran. *Journal of Social Sciences*, 2019, No. 71. (In Persian)
- 12- Poladsaz, Kiarash and Akhavan, Nasreen. Cultural-social dimensions affecting the empowerment of worn-out fabric, National conference of worn-out and historical urban fabrics, Kashan University, 2014. (In Persian)
- 13- Rad, Firouz, Amin Mozafari and Farooq, Mazloumi. Investigating the relationship between cultural capital and cultural intelligence of high school principals in Tabriz. *Sociological Studies*, 2013, IV, No. 13, pp. 111-133. (In Persian)
- 14- Idrisi, Efsaneh and Rahmani Khalili, Ehsan and Hosseini Amini, Sayeda Narges. Cultural capital of the family and students' leisure taste with Bourdieu's theoretical approach

- Investigating the impact of individual characteristics and social class on environmentally responsible behavior, environmental management and sustainable development, 2017, number 5, pp. 42-44. (In Persian)
- 28- Darvish Nouri, Simin; Karimi, Marzieh, Meravi Hervey, Helen. Investigating the correlation of environmental behaviors and social justice with environmental lifestyle. Environmental management and sustainable development, 2017, number 6, pp. 42-48. 29. (In Persian)
- 29- Nabavi, Seyed Hossein, Mokhtari Hashi, Ali. Cultural capital and environmental behaviors of Tehrani families. Journal of social issues of Iran. Year 9, 2017, No. 2, pp. 209-232. (In Persian)
- 30- Asadi, Masoumeh and Mehrabi, Mahboboh. Investigating background and social factors affecting citizens' environmental behaviors. Hormozgan Cultural Research Journal, 1397, Year 8, Number 15, Spring and Summer 1397, pp. 118-132. (In Persian)
- 31- Ahmadian, Dariush and Haqiritian, Mansour. Sociological analysis of the role of cultural factors on urban environmental behaviors under study (Citizens of Kermanshah). Urban Sociological Study, 2015, 6th year, 18th issue, pp. 51-76. (In Persian)
- 32- Bokharai, Ahmed and Salehi, Sadegh and Masoumi Jaantalou, Maryam. Investigating the relationship between cultural capital and environmental behaviors among working youth in Asaluyeh (South Pars). Youth Sociological Studies Quarterly, 2014, 6th year, 20th issue, pp. 33-56. (In Persian)
- 21- Fiorillo D 2011. Household Waste Recycling: National Survey Evidence from Italy, Discussion Papers, 10, 1-29.
- 22- Gebert A. 2014. Recycling in Dubrovink: Discrepancies between attitudes, knowledge and behavior, RIThink, Vol.4: 25-29.
- 23- Abbasi, Jaafar. Developing a management scenario for education based on the indicators of students' cultural capital and determining its educational and educational effects. Master's thesis, Faculty of Literature and Humanities, Khwarazmi University, 2013. (In Persian)
- 24- Karimi, Leila. Investigating sociological factors affecting environmental behavior (based on water consumption behavior). master thesis . Tehran, Payam Noor University, Parand Center, 2011.. (In Persian)
- 25- Abdulkarem A & Osmanb K & Meerah S. 2011. The Impact of Module Based Curriculum and Extra-Curriculum Activities' in Developing Environmental Skills among Saudi's Secondary Students, Procedia Social and Behavioral Sciences, 15 ,1756-1760. (In Persian)
- 26- Darvish Nouri, Simin; Karimi Qahfarkhi, Marzieh and Merabi Hervi, Helen. Investigating the impact of institutionalizing environmental behavior in citizens on the efficiency and effectiveness of organizations. Environmental management and sustainable development, 2017, number 6, pp. 32-36. (In Persian)
- 27- Darvish Nouri, Simin; Karimi, Marzieh and Meravi Hervi, Helen.

- University, Faculty of Tourism, 2015. . (In Persian)
- 38- Naseri, Samaneh. 2018. A Study on Cultural Capital and High-Risk Behaviors of College Students in Iran Mediterranean Journal of Social Sciences. Vol 9 No 2, p. 185-193. . (In Persian)
- 39- Coulangeon, Philippe. 2018. The Impact of Participation in Extracurricular Activities on School Achievement of French MiddleSchool Students: Human Capital and Cultural Capital Revisited, Social Forces, Vol 6,p, 1-35.
- 40- María D and Mar Alonso A. 2013. Environmental management in tourism: students' perceptions and managerial practice in restaurants from a gender perspective. Journal of Cleaner Production, 60, pp.201–207.
- 41- Grafton R & Knowles. 2012. Social capital and national environmental performance", Australian National University, Economics and Environment Network Working Paper, EEN0206, <http://een.anu.edu.au/>
- 42- Jones Nikoleta C & Halvadakis P & Costas M. S .2011. Social capital and household solid waste management policies: a case study in Mytilene, Greece, Environmental Politics, Vol.20 (2), 264-283
- 43- Fazeli, Mohammad and Jafar Salehi, Sahar. The gap in attitude, knowledge and environmental behavior of tourists. Tourism Management Studies, 1392, Year 8, Number 22, pp. 137-161. (In Persian)
- 33- Vaqfi, Ilham and Hachitian, Mansour. The effect of cultural capital (institutional dimension) on social and environmental behaviors with the approach of sustainable urban development (case study: Shiraz city). Quarterly Journal of Economics and Urban Management, 2014, No. 8, pp. 48-65. (In Persian)
- 34- Hajizadeh Meimandi, Massoud Siyar Khalj, Hamed and Shakohi Far, Kaveh. Investigating cultural factors related to environmental behaviors (case study: Yazd city). Socio-Cultural Development Studies Quarterly, 2014, third period, number 3, pp. 32-9. (In Persian)
- 35- Adhami A., Akbarzadeh E. 2014. Study of cultural factors affecting the environment in Tehran, Motaleate Gamea Shenassye Javanan , No. 1 (In Persian).
- 36- Amir Alaei, Ali Reza and Mirdamadi, Mehdi and Farajullah Hosseini, Seyed Jamal. Investigating the role of educational and cultural factors on people's participation in urban waste recycling from the perspective of citizens, a case study: District 3 of Tehran. Samblah Monthly, 1390, Year 23, No. 198-202, pp.
- 37- Shahmirzai, Marziyeh. A comparative study of the effect of educational content on environmental and ecotourism behaviors in urban and rural students (a case study of high schools in Semnan and surrounding villages). Master's Thesis, Semnan